

“ลูกสะใภ้ที่(เคย)ไม่โปรด”

กรณีของ หม่อมคัทริน ณ พิษณุโลก ใน สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ

ที่มาและความสำคัญ

การแต่งงานกันในหมู่พระญาติพระวงศ์ในพระราชวงศ์ของไทยนั้นถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา และเป็นเรื่องที่ถูกต้องดิงตามโบราณราชประเพณี เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพื่อรักษาสายเลือดแห่งชาติวงศ์ให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ โดยไม่มีสายเลือดของสามัญชนที่ต่ำต้อยเข้าไปปนเปื้อน แต่ในบางครั้งการแต่งงานกับสามัญชนก็ได้รับการอนุญาตและการยกเว้นให้สามารถเกิดขึ้นได้ หากชาติตระกูลของสามัญชนผู้นั้นเป็นผู้ที่อยู่ในตระกูลสูง มีหน้ามีตาในสังคม หรือมีอำนาจต่อพระราชวงศ์และในทางการเมือง

แต่สิ่งที่พระราชวงศ์ไม่อาจจะยอมให้เกิดขึ้นได้เลยคือ **การสมรสกับชาวต่างชาติ** และยิ่งต่างศาสนาด้วยแล้วถือเป็นเรื่องที่ไม่ควรกระทำด้วยประการทั้งปวง ถือเป็นความเสื่อมเสียต่อพระราชวงศ์อย่างมหาศาล เพราะไม่เพียงเป็นการสมรสกับสามัญชนแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นการสมรสข้ามชาติพันธุ์ ซึ่งเท่ากับว่าสายเลือดอันบริสุทธิ์แห่งเลือดชาติวงศ์จะต้องถูกแปดเปื้อนด้วยเลือดของชาวต่างด้าวต่างแดน

เหตุการณ์ที่ไม่ควรเกิดขึ้นได้เกิดขึ้นกับ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ที่ทรงตกหลุมรักหม่อมสาวชาวรัสเซียอย่างถอดพระองค์ไม่ขึ้น และลักลอบแต่งงานกันจนสำเร็จ โดยปิดเป็นความลับไม่ให้ทางราชสำนักสยามทราบเรื่อง ด้วยทรงเกรงกลัวพระราชอาญาจากพระบรมชนกนาถอย่างที่สุด แต่อย่างไรก็ตามความลับเป็นสิ่งที่ไม่จริงอยู่บนโลก ราชสำนักได้รู้ข่าวการมีหม่อมฝรั่งของพระองค์โดยที่พระองค์เองก็ยังไม่ทันเตรียมพระองค์ไว้รับโทษที่จะเกิดขึ้น แต่ในเมื่อความได้แจ้งขึ้นมาแล้ว พระองค์จึงได้นำ หม่อมคัทริน ณ พิษณุโลก มาอยู่ด้วยกันเสียที่วังปารุสก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ทรงเสียพระราชหฤทัยอย่างหาที่สุดมิได้ ด้วยเหตุเพราะทรงรักพระราชโอรสพระองค์นี้อย่างหนักหนา และเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ เป็นความหวังของทั้งสองพระองค์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นจึงทำให้ทั้งสองพระองค์ทั้งผิดหวังและโทมัสอย่างเกินประมาณ

สิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ก็รีว้โกรธเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ อยู่เป็นเวลานาน ด้วยเพราะทำใจยากเย็นเหลือเกินในการที่จะรับได้ว่าทรงมีลูกสะใภ้เป็นหม่อม แต่ในท้ายที่สุด ด้วยความรักลูกเอ็นดูหลาน ก็ได้ทำให้ทั้งสองพระองค์คลายความโกรธเคืองลงไปจนแทบไม่เหลืออยู่เลย

แม้ตลอดรัชกาลของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 จะไม่ทรงเอ่ยปากยอมรับลูกสะใภ้ฝรั่งอย่างเปิดเผย แต่ก็ทรงแสดงพระอาการที่บ่งบอกว่าทรงยอมรับแล้วอยู่เป็นนัย ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ต้องรักษาพระราชประเพณีอันดีงามแห่งพระราชวงศ์ไว้ จึงไม่สามารถที่จะยอมรับลูกสะใภ้คนนี้อย่างตรงไปตรงมาได้ อีกทั้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นก็สร้างความทุกข์ในทมิฬนั้สให้พระองค์อย่างที่สุดจนเกินที่จะอภัยได้อย่างเด็ดขาด

อย่างไรก็ตาม ล้นเกล้าทั้งสองพระองค์ได้แสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่า ความรักที่มีต่อลูกหลานของผู้ที่เป็นพ่อแม่ นั้นยิ่งใหญ่หาสิ่งใดเปรียบปาน แม้ว่าความผิดที่ลูกทำนั้นจะร้ายแรงมากสักเท่าไร ผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ก็ยังคงพร้อมที่จะให้อภัยลูกของตนได้เสมอ

จุดประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาหาเหตุผลที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงรักและโปรด หม่อมคัทริน ณ พิษณุโลก ได้ในที่สุด

เนื้อหา

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในหมู่ประชาชนชาวไทยทั้งปวงในเรื่องการเสกสมรสกันในหมู่พระญาติพระวงศ์ของพระราชวงศ์ไทย ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าจนถึงยุคต้นและยุคกลางของรัตนโกสินทร์ แม้การแต่งงานกันในสายเลือดเดียวกันจะเป็นเรื่องต้องห้ามของสามัญชนคนธรรมดา แต่กลับเป็นเรื่องที่เหมาะสมที่สุดในหมู่พระราชวงศ์ ซึ่ง “พระราชวงศ์จักรี...ยึดถือประเพณีการอภิเษกสมรสกันในหมู่พระราชวงศ์อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ “เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสายพระโลหิต”...”¹ หากคนธรรมดาแต่งงานกันระหว่างพี่น้องหรือเครือญาติ จะถูกมองว่าเป็นเรื่องประหลาดอย่างร้ายแรง เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำและไม่ควรเกิดขึ้นเป็นอย่างยิ่ง ตรงข้ามกับการสมรสของผู้ที่อยู่ในราชวงศ์ เพราะหากเกิดแต่งงานกับสามัญชน ลูกที่เกิดมาก็อาจจะถูกมองว่าเป็นเจ้าไม่แท้ เพราะมีสายเลือดของสามัญชนปะปนอยู่ สิ่งที่เหมาะสมที่ควรก็คือการแต่งงานกันในหมู่พระญาติพระวงศ์ด้วยกันเอง ยิ่งถ้าได้แต่งงานกับผู้มีลำดับศักดิ์ใกล้เคียงกัน ก็จะเป็นการยืนยันความบริสุทธิ์ทางสายเลือดชาติตระกูลของผู้ที่จะเกิดมาเป็นโอรสหรือธิดาต่อไป

¹ หม่อมราชวงศ์นคริรา จักรพงษ์ และ ไอสิน ฮันเตอร์, แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม, แปลโดย พันชวิญญูทิพม่อม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2551), หน้า 9.

“...ในสังคมไทยโดยรวม จะเห็นการสมรสระหว่างพี่กับน้อง เป็นเรื่องต้องห้าม แต่ก็เป็นประเพณีที่ยอมรับถือปฏิบัติกันในหมู่พระราชวงศ์ ทั้งนี้เพื่อให้สายพระโลหิตของเจ้านายปะปนกับของคนสามัญชนให้น้อยที่สุด...”²

แม้ว่าเรื่องการสมรสกับสามัญชนจะเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่ควรทำของบรรดาพระราชวงศ์ทั้งหลายอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่น่าพอใจและอนุโลมให้กันได้บ้าง ในกรณีที่สามัญชนผู้นั้นมีความคู่ควรในบางประการ เช่น เป็นลูกหลานพระยานาหมื่นหรือเจ้าขุนมูลนายคนสำคัญ ๆ เป็นต้น แต่สิ่งที่บุคคลในพระราชวงศ์ของสยามไม่สมควรกระทำอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม คือ **การสมรสกับชาวต่างชาติ** เพราะเป็นเรื่องที่ร้ายแรงมากกว่าการสมรสกับสามัญชนหลายร้อยหลายพันเท่า หากสมรสกับสามัญชนที่เป็นไทย อย่างน้อยก็ได้ชื่อว่าไทยด้วยกัน โอรสและธิดาที่เกิดมาก็ยังนับว่าเป็นคนไทย แต่การสมรสข้ามเชื้อชาติเช่นนี้ นอกจากจะเสื่อมเสียพระเกียรติยศของพระราชวงศ์ในเรื่องของเลือดชาติดะแล้ว ยังเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพการสืบราชสันตติวงศ์อีกด้วย

แต่ในที่สุด เรื่องที่ไม่คาดและไม่ควรจะเกิดขึ้นนี้ก็เกิดขึ้นในราชวงศ์จักรี ซ้ำยังเป็นเรื่องที่สร้างความตื่นตระหนกตกใจให้กับบรรดาพระราชวงศ์อย่างถ้วนทั่ว หากเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นกับเชื้อพระวงศ์ระดับล่าง ๆ อย่างเช่นหม่อมเจ้า ก็คงจะไม่ใช่ว่าเรื่องใหญ่เรื่องโตอะไรมากมายนัก หากแต่เรื่องนี้เกิดขึ้นโดยเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงถึงระดับ “เจ้าฟ้า” ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ในระดับสูงที่สุดของลำดับพระราชวงศ์ อีกทั้งเจ้าฟ้าพระองค์นี้ทรงเป็นถึงพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ประสูติจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จึงยิ่งสร้างความตื่นตะลึงให้กับผู้ที่ทราบเรื่องอย่างที่สุด เจ้าฟ้าพระองค์นั้นคือ **สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ**

เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงสมรสกับหม่อมสาวชาวรัสเซีย นามว่า **คัทรีน** ซึ่งเหตุการณ์นี้สร้างความแตกตื่นให้กับราชสำนักสยามเป็นอย่างมากในเวลานั้น ด้วยธรรมเนียมประเพณีของพระราชวงศ์ที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล และด้วยพระราชอิสริยยศอันสูงส่งของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จึงเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีฯ ผู้เป็นพระบรมชนกนาถและพระราชชนนีทรงโกรธแค้นขุนเคืองในพระราชหฤทัยจนสุดจะบรรยาย

เหตุผลประการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ลั่นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงกริ้วได้มากมายจนเกินประมาณนั้น คงเป็นเพราะว่าเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงเป็น **ลูกรัก** ของทั้งสองพระองค์ ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในหนังสือเกิดวังปารุสก์ความว่า “...ข้าพเจ้าได้ทราบจากบุคคลเป็นอันมาก ทั้งที่เป็นญาติและผู้ที่อยู่ใกล้ชิด

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

ปรากฏว่า พ่อเป็นลูกที่รักยิ่งองค์หนึ่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงและสมเด็จพระพันปีหลวง...”³
ปรากฏในหนังสือเจ้าชีวิต ความว่า

“...ตามข่าวที่เล่ากันอยู่ทั่วไปในวัง ดูเหมือน**ทูลหม่อมจักรพงษ์จะเป็นพระราชโอรสที่โปรดอย่างมากที่สุดของพระชนกนาถและพระชนนี** ภายหลังพระราชหัตถ์ของพระจุลจอมเกล้าฯ ถึงพระโอรสนั้น...เมื่ออ่านดูแล้วมักจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงใช้คำว่า “เจ้า” เมื่อเขียนถึงพระราชโอรสพระองค์อื่น ๆ...แต่ในภายหลังพระราชหัตถ์ถึง**ทูลหม่อมจักรพงษ์...ไม่ทรงเรียกพระราชโอรสพระองค์นี้ว่า “เจ้า” หรืออะไรอื่น ๆ เลย ทรงใช้ว่า “เล็ก” โดยตลอด...**”⁴

และปรากฏในหนังสือแคทยาและเจ้าฟ้าสยาม ความว่า

“นายแพทย์สมิทยังกล่าวอีกว่า “**เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงเป็นพระราชโอรสที่โปรดปรานเป็นพิเศษทั้งของพระราชบิดาและพระราชมารดา ทรงเป็นความหวังของทั้งสองพระองค์** ทั้งนี้เพราะทรงมีความสามารถและสง่างามมากที่สุดในบรรดาพระราชโอรสทั้งหมด โดยเหตุที่ทรงมีความเด็ดขาด พระทัยแน่วแน่ และไม่ท้อถอย ข้าพเจ้าเห็นว่า พระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสเพียงพระองค์เดียวที่ถอดแบบมาจากพระราชบิดา...”⁵

ด้วยเหตุนี้คงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไม่ทรงยอมรับในลูกสะใภ้สาวชาวฝรั่งเศสในขณะแรก

³ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 11.

⁴ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต พงศาวดาร ๙ รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2555), หน้า 257.

⁵ หม่อมราชวงศ์นคริรา จักรพงษ์ และ ไอลีน ฮันเตอร์, แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม, แปลโดย พันชวัลย์ ทิพน้อม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2551), หน้า 29.

อันที่จริงแล้วหม่อมคัทรินไม่ใช่หญิงสาวชาวฝรั่งคนแรกที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงพอพระทัยและปกป้องรัก ด้วยความที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงประทับอยู่ในประเทศรัสเซียในฐานะพระราชโอรสบุญธรรมของพระเจ้ากรุงรัสเซีย เพราะทรงมีพระราชไมตรีอันดีงามต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงเอ็นดูเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ เป็นอย่างมาก ทำให้พระองค์ได้เข้าร่วมงานสังคมของชนชั้นสูงรัสเซียอยู่เป็นเนืองนิจ จึงถือเป็นเรื่องปกติที่พระองค์จะได้พบปะสังสรรค์กับหญิงสาวผู้ดีรัสเซียตามงานเลี้ยงต่าง ๆ ซึ่งหญิงสาวที่พระองค์ได้เคยหมายปองและมีการกล่าวถึงไว้ คือ “...หญิงสาวคนหนึ่งซึ่งสนพระทัยนั้นมีนามว่า **นาตาชา** ซึ่งเคยส่งสายตาทวน ทอดสะพานให้พระองค์ จับพระหัตถ์พระองค์บีบไว้แน่นเพื่อแสดงความชื่นชมรักใคร่ ซึ่งพระองค์ก็มีที่ท่าตอบสนอง...” แต่สุดท้ายก็ได้หักห้ามใจเลิกสานสัมพันธ์กันต่อไป เพราะทรงทราบดีว่ามีอาจเป็นไปได้ด้วยเหตุผลหลายประการ อีกทั้งยัง “...ทรงใฝ่พระทัยหลงใหลใน **ตัวมาริลเด คเชสชินสกายา ดาราบัลเลต์** ชื่อดัง...”⁶ พระองค์เขียนบันทึกถึงเธอผู้นี้ด้วยความชื่นชมรักใคร่เป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ทรงบันทึกไว้ด้วยความเศร้าสลดใจ เหตุเพราะในภายหลัง เธอผู้นี้ได้สมรสกับแกรนด์ดั๊กองค์เดร วลาดิมีโรวิช

มาริลเด คเชสชินสกายา เป็นที่พอพระทัยของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ เป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงหมายปองเธอมาเป็นชายา และด้วยท่าทีของพระองค์ที่แสดงออกอย่างชัดเจนเวลาอยู่ต่อหน้ากัน และกัน อีกทั้งคเชสชินสกายาก็มีท่าทีว่าพึงใจในพระองค์เช่นกัน ทำให้เรื่องนี้เล็ดลอดออกไปไกลจนถึงเมืองสยามและในที่สุดความก็ทราบถึงพระบรมชนกนาถและพระราชชนนี โดยเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงบันทึกเหตุการณ์นี้ไว้ว่า “**พระยาสุรียานุวัตร (อัครราชทูตสยามประจำกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก)** ได้เขียนจดหมายไปกราบบังคมทูลฟ้องทูลกระหม่อมพ่อ เรื่องความสัมพันธ์ของฉันทกับ ค. ทั้งนี้เพื่อจะได้มีเหตุผลในการคอยสอดส่องควบคุมฉันทอย่างเข้มงวดมากขึ้น เพราะทูลกระหม่อมพ่อและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ **แม่ คงจะต้องเดือดร้อนใจ...**”⁷ หลังเหตุการณ์นี้เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ได้ทรงพยายามหักห้ามใจของพระองค์เอง และเลิกติดต่อกับเลิกสานสัมพันธ์กับคเชสชินสกายาไปอย่างถาวร

มีข้อความที่ปรากฏในบันทึกของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความลำบากพระทัยในการดำรงพระอิสริยยศเจ้าฟ้าชั้นสูงและการเป็นพระราชโอรสในพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม โดยทรงบันทึกไว้ความว่า “**การเกิดเป็นเจ้าเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายอย่างยิ่ง เพราะต้องทำอะไรตามขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่อาจทำอะไรตามอำเภอใจได้...บางทีเรื่องก็รู้ไปถึงกรุงเทพฯ สร้างความเดือดร้อนยุ่งยากใจให้คนที่นั่น**” หนึ่งในเรื่องที่ว่า “เจ้า” ไม่สามารถทำตามอำเภอใจได้ นั่นก็คือเรื่องการเสกสมรส เพราะโดยส่วนมากแล้ว เจ้านายทั้งหลายจะต้องสมรสกับผู้ที่พระราชบิดาและพระราชมารดาเลือกสรรไว้ให้ เจ้านายหลายพระองค์ต้องสมรสกับผู้ที่ตนเองไม่ได้รัก แต่ด้วยความเหมาะสมกันทางฐานะชาติตระกูล จึงจำต้องสมรสกันไปตั้งนั้น ในข้อนี้เป็นอีกสิ่ง

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

หนึ่งที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ไม่โปรดเป็นอย่างมาก โดยทรงบันทึกไว้ในบันทึกส่วนพระองค์ว่า “...ฉันก็ไม่รู้ว่า ทำไมฉันถึงไม่สบายใจ ทั้ง ๆ ที่ก็ไม่ใช้เรื่องที่ผมจะมีสิทธิเข้าไปรู้สึกรู้สึกร่วมกับเขา แต่ฉันไม่ชอบใจทุกครั้งที่มีใครบางคนจัดการแต่งงานให้คนอื่นเพื่อประโยชน์บางอย่างที่ไม่ใช่เรื่องของความรัก ดังนั้น ฉันจึงรู้สึกเห็นใจเธออย่างมาก”⁸ จากข้อความนี้ บ่งบอกได้ถึงพระราชประสงค์เล็ก ๆ ที่อยู่ในใจของพระองค์ เสมือนหนึ่งว่าพระองค์กำลังบอกให้ได้รับรู้ ว่าพระองค์ต้องการที่จะแต่งงานกับผู้ที่พระองค์รักมากกว่าการแต่งงานกับผู้ที่เหมาะสม

ความรักของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ กับ หม่อมคัทริน เกิดขึ้นที่ประเทศรัสเซีย เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ เสด็จฯ ไปทรงประทับศึกษาวิชาการทหารเพิ่มเติมที่ประเทศรัสเซีย ในครั้งแรกที่ได้พบกัน คัทรินมีอายุเพียง 17 ปี เป็นหญิงสาววัยรุ่นที่มีหน้าตาน่ารักน่าเอ็นดู เป็นที่ถูกตาต้องพระทัยเจ้าฟ้าหนุ่มจากเมืองสยามเป็นอย่างมาก

“...พระองค์ทรงรู้สึกประทับใจพระทัยอย่างไม่สามารถอธิบายได้ ในดวงตาสีฟ้าเทาที่ฉายแววชื่อ ไร้จริต รวมทั้งท่าทีอันสง่างาม นอบน้อม อ่อนโยนและชื่อยายของเธอ ในช่วงเวลานั้น สำหรับพระองค์แล้ว ดูเหมือนว่าสรรพเสียงสนทนาและหัวร่อต่อกระซิกในห้องนั้นเงียบหายไป เหลือแต่พระองค์กับสุภาพสตรีสาวผู้นี้เท่านั้น...”⁹

อาจกล่าวสรุปได้เลยอย่างไม่นำมาข้อขัดแย้งว่า เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงตกหลุมรักหม่อมคัทรินตั้งแต่วัยแรกที่ได้พบกัน หรืออาจจะเรียกได้ว่า รักแรกพบ ก็คงไม่ผิดไปมากนักแต่ประการใด ซึ่งหลังจากนั้น เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ก็ได้พยายามแสดงความรักความจริงใจให้คัทรินได้เห็นเป็นประจำอยู่ทุกวี่วัน พระองค์แสดงออกอย่างชัดเจนถึงความรักที่พระองค์มีต่อเธอ แม้จะต้องห่างไกลกันเพราะคัทรินต้องไปปฏิบัติหน้าที่พยาบาลอาสาในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น¹⁰ แต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้ความรักที่กำลังล้นพระราชหฤทัยของเจ้าฟ้าหนุ่มลดน้อยลงไปเลยแม้แต่น้อย

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

¹⁰ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 21.

หลังจากคัทรินกลับจากการทำหน้าที่พยาบาลอาสาในเมืองไซบีเรีย ได้นัดพบกับเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ อีกครั้ง หลังจากที่ต่างห่างกันไปเป็นเวลานาน “...การพบปะครั้งนี้เป็นสิ่งที่พระองค์เฝ้าใฝ่ฝันถึงมานาน...แต่พระองค์ก็ไม่สามารถแม้แต่จะนึกหาคำพูดที่หวานหูมาเพื่อขอความรักจากเธอ...”¹¹ แต่ด้วยความรักที่ค้ำแน่นไปทั่วทั้งพระทัย พระองค์จึงเอ่ยปากขอคัทรินแต่งงาน แม้ในขั้นแรกเธอจะยังไม่ตอบตกลง เพราะต้องการพิสูจน์ความรักความจริงใจของพระองค์ให้แน่ชัดกว่านี้เสียก่อน แต่ในท้ายที่สุด คัทรินก็ตอบตกลงยอมแต่งงานกับเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ด้วยตระหนักชัดแล้วว่า พระองค์ทรงรักนางด้วยพระทัยจริง แต่คัทรินมีข้อแม้ว่าการที่เธอจะแต่งงานได้นั้น ต้องผ่านการอนุญาตจากพี่ชายของเธอเสียก่อน ซึ่งเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ก็ได้พูดคุยกับอิวาน พี่ชายของคัทรินเป็นผลสำเร็จ ทั้งคู่จึงได้สมรสกันได้ในที่สุด¹²

“การสมรสมีขึ้นที่โบสถ์นิกายกรีกชื่อ เซนต์ทรีนิตี..ที่ถนนเปรา..เป็นพิธีที่ทำกันอย่างธรรมดา ๆ ไม่มีอะไรหรูหราเป็นพิเศษ ฉันไปที่โบสถ์ก่อนเพื่อไปพบกับพระปรีชาหรือกันอยู่นาน เป็นการยากที่จะเก็บทุกอย่างเป็นความลับ แต่การรักษาความลับเรื่องนี้ ก็เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับฉัน ถ้าพ่อแม่ฉันรู้เรื่อง ก็ต้องเป็นเรื่องคอขาดบาดตายทีเดียว เพราะไม่เคยมีมาก่อนที่เจ้านายไทย ซึ่งเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ที่เป็นพุทธศาสนิกชนชาติหนึ่งในโลก จะมาทำพิธีสมรสในโบสถ์คริสต์ศาสนา ฉันพยายามเกลี้ยกล่อมให้พระเจ้าในเรื่องนี้ว่า ต้องไม่บอกใครเลย ถ้าใครพยายามมาถามไถ่เรื่องนี้ ก็อย่าให้เห็นเอกสารเกี่ยวกับการสมรสหรือให้ดูสมุดปูมของโบสถ์ ถึงท้ายที่สุดแล้วท่านต้องปฏิเสธว่า มีการสมรสเกิดขึ้น ความลับนี้สำคัญสำหรับฉันมาก ฉันคงนอนไม่หลับถ้าไม่สามารถเกลี้ยกล่อมให้พระเจ้าท่านยอมตามที่ฉันต้องการ...”¹³

ข้อความข้างต้นเป็นพระราชหัตถเลขาในเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ที่ทรงเขียนบอกเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการสมรสของพระองค์และคัทรินให้อิวาน(พี่ชายของคัทริน) ได้ทราบเรื่อง ซึ่งจากข้อความนี้ สามารถเข้าใจได้เลยว่า พระองค์ทรงเกรงพระราชอาญาที่จะเกิดขึ้นหากพระบรมชนกและพระชนนีทรงทราบเรื่องนี้เป็นอย่าง

¹¹ หม่อมราชวงศ์นครินทร์ จักรพงษ์ และ ไอลีน ฮันเตอร์, แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม, แปลโดย พันชัชวาทิพม่อม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2551), หน้า 65.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68-69.

มาก แต่พระองค์ก็ยังคงสู้ทนที่จะทำให้สำเร็จ เพื่อที่พระองค์จะได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกับผู้หญิงที่พระองค์รักหมดทั้งสิ้นของพระทัย ทำให้ในก่อนที่จะสมรส เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จึงไม่ได้กราบบังคมทูลเรื่องความรักของพระองค์ให้ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงทราบก่อน ซึ่งพระโอรสของพระองค์ได้เขียนอธิบายเหตุผลไว้ในหนังสือเกิดวังปารุสก์ ความว่า “...พ่อได้อธิบายว่าอย่างนี้ คือ ทูลหม่อมปุ่นนั้น มิได้เป็นเพียงพ่อของท่านเท่านั้น เป็นพระเจ้าแผ่นดินด้วย ฉะนั้น ถ้าขออนุญาตไปแล้ว ท่านทรงห้าม ชื่นทำไปก็จะเป็นการผิดพระราชโองการ แต่ถ้าไม่ถามไปและท่านยังมิได้ห้ามเสียแล้ว ก็นับว่า ไม่มี ความผิด...”¹⁴ แต่อย่างไรก็ตาม “พ่อได้ตั้งพระทัยจะทูลให้ทูลหม่อมปุ่นและอย่าได้ทรงทราบที่ละเล็กละน้อย ถึงการที่ท่านได้แต่งงานกับแม่...” เท่ากับว่า พระองค์ไม่ได้ตั้งพระทัยที่จะปิดเรื่องราวนี้ไปตลอด หากแต่เพียงต้องการให้พระราชชนกและพระราชชนนีค่อย ๆ ยอมรับเรื่องราวที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้ไม่เป็นที่ขุ่นเคืองพระราชหฤทัยมากนัก

หลังจากสมรสได้ไม่นาน ก็ถึงเวลาอันสมควรที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จะต้องเสด็จนิวัติคืนสู่พระนคร แต่ในเมื่อทางราชสำนักสยามยังไม่มีผู้ใดทราบเรื่องการสมรสของพระองค์กับหม่อมคัทริน ทำให้เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จำเป็นจะต้องให้หม่อมคัทรินพำนักคอยอยู่ที่เมืองสิงคโปร์เสียก่อน เพื่อที่พระองค์จะได้กลับไปจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ให้เรียบร้อย แล้วจึงค่อยมารับตัวหม่อมคัทรินไปอยู่ด้วยกันยังกรุงเทพฯ เมื่อพระองค์เสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ก็ทรงปฏิบัติพระองค์และปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างปกติทุกประการ จนไม่อาจมีผู้ใดสงสัยได้เลยในเรื่องการมีหม่อมฝรั่ง แต่ในไม่ช้าความก็แตกโดยที่พระองค์เองก็ยังไม่ทันตั้งตัว

“...ในไม่ช้าก็มีข่าวรั่วมาถึงกรุงเทพฯ ว่า มี มาตาม เดอ พิษณุโลก อยู่ที่สิงคโปร์ อันเป็นนามที่พ่อให้แม่ใช้ แล้วก็มีผู้กราบทูลให้ทูลหม่อมปุ่นทรงทราบ แต่ท่านจะเชื่อหรือไม่ก็ตาม...ในวันหนึ่งขณะที่อยู่ต่อหน้าธารกำนัล ได้ทรงถามพ่อว่า “ยังใจเล็กเขาวว่า มีเมียหม่อมจริงไหม?” ...พ่อได้ตอบโดยเสียงออกแหบ ๆ ว่า “อาจจะเป็นไปได้”...ทูลหม่อมปุ่นพระพักตร์ซีดและโดยไม่ตรัสอย่างใดอีก ได้เสด็จออกจากห้องไป...”¹⁵

เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องใหญ่และผิดมหันต์จนไม่อาจบรรยายความเสียหายพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวออกมาให้ละเอียดครบถ้วนได้เลย จากการที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรง

¹⁴ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 22.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

เป็นลูกรักและทรงเป็นความหวังของพระบรมชนกนาถและพระราชชนนี จึงรับรู้ได้ถึงความรู้สึกผิดหวังและเสียพระราชหฤทัยอย่างที่สุดจนยากที่จะอธิบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระราชหฤทัยขององค์รัชกาลที่ 5 เพราะ “...ทั้งสองพระองค์ทรงเข้าพระทัย เห็นพระทัยกันอย่างลึกซึ้งเป็นพิเศษ ฉะนั้น จึงจะเป็นที่น่าสลดใจแทนพระจุลจอมเกล้าฯ ในข้อที่ว่าเมื่อเติบโตขึ้น ทูลกระหม่อมจักรพงษ์ฯ จะทรงทำให้พระบิดาเสียพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง...”¹⁶

ความหวังของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือการหมายมั่นให้ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถเป็นกำลังสำคัญในการบริหารราชการบ้านเมือง ทั้งยังทรงย้ำต่อเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ด้วยว่า ทรงเป็นที่สองรองจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธฯ ในการขึ้นสืบสันตติวงศ์¹⁷ แต่จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็ได้ทำให้ “...พระเจ้าอยู่หัวทรงเสียพระราชหฤทัยอย่างล้นพ้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทั้งแค่นั้นทั้งกริ้วเป็นที่สุด...”¹⁸

สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปก กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา (ต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7) ได้ทรงมีพระราชดำรัสถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นนี้ว่า “การสมรสครั้งนี้เป็นความหายนะครั้งใหญ่ของพระราชวงศ์”¹⁹ จากเหตุผลเพราะว่าหม่อมคัทรินเป็นชาวต่างชาตินี้เอง ซึ่งพระราชดำรัสของเจ้าฟ้าประชาธิปกฯ สามารถแทนความรู้สึกของพระราชวงศ์ในเวลานั้นได้เป็นอย่างดี เพราะทุกพระองค์ต่างก็ตกตะลึงต่อเรื่องที่เกิดขึ้นจนยากที่จะกล่าว

เมื่อความลับที่พยายามปิดบังมานานถูกเปิดเผยจนหมดเปลือกเช่นนี้ ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปิดบังกันต่อไปแต่ประการใด เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จึงได้ให้หม่อมคัทริน ณ พิชณุโลก เดินทางจากสิงคโปร์เข้ามายังกรุงเทพฯ ในทันที โดยหม่อมต้องอาศัยอยู่ในวังอย่างเงียบ ๆ ไม่มีโอกาสออกไปเปิดหูเปิดตาต่อโลกภายนอกมากนัก เพื่อไม่ให้เป็นที่ระคายเคืองพระราชหฤทัยของล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์

¹⁶ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต พงศาวดาร ๙ รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2555), หน้า 257.

¹⁷ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 25.

¹⁸ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต พงศาวดาร ๙ รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2555), หน้า 291.

¹⁹ หม่อมราชวงศ์นครธา จักรพงษ์ และ ไอลีน ฮันเตอร์, แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม, แปลโดย พันชวัลย์ ทิพน้อม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2551), หน้า 9.

ครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสถามเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ว่า “ถ้ามีลูกออกมาแล้ว จะให้มันเป็นอะไร?” ซึ่งเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงกราบบังคมทูลตอบว่า “ไม่ต้องเป็นอะไรเลย ให้มันเป็นมิสเตอร์ก็ได้”²⁰ ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตัดสินพระทัยที่จะทรงทำเป็นเมินเฉยจากเรื่องราวที่เกิดขึ้น ไม่แสดงออกว่ารู้ว่าจะเห็นสิ่งใด แต่ก็ยังทรงกริ้วอยู่มิได้หาย ส่วนสมเด็จพระพันปีหลวง ก็คงกริ้วและแค้นอย่างเหลือที่จะอด ทรงคิดไปว่าการที่หม่อมคัทรินยอมแต่งงานกับพระราชโอรสของพระองค์นั้นเพราะหวังสมบัติและความสุขสบาย พระองค์จึงทรงสั่งตัดเงินรายได้ของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ที่จะได้รับจากพระคลังข้างที่ ทำให้เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ มีเพียงเงินเดือนจากการรับราชการทหารเอาไว้ใช้สอยได้เท่านั้น

ในระหว่างวัน เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จะต้องเสด็จฯ ไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจทางการทหารตามที่พระองค์ได้ทรงรับการแต่งตั้ง ซึ่งพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกด้านอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ทั้งงานราชการกองทัพ ราชการแผ่นดิน และงานในหมู่พระราชวงศ์ พระองค์เข้าร่วมทุกงานมิได้ขาดแม้แต่สักครั้ง ด้วยพระองค์คิดว่า การที่พระองค์ทำหน้าที่ของพระองค์อย่างเต็มที่แล้ว จะไม่มีผู้ใดมาตำหนิติเตียนพระองค์ในเรื่องแต่งงานได้ว่ามีเมียแล้วเสียงาน ส่วนหม่อมคัทริน ในระหว่างวันก็ต้องใช้ชีวิตอยู่แต่ในวังปารุสก์ ไม่อาจออกพ้นนอกเขตกำแพงวังได้ ทั้งยังต้องฝึกการหมอบคลานกราบไว้ต่าง ๆ ตามแบบราชสำนักสยาม และฝึกหัดภาษาไทยร่วมด้วย ทำให้หม่อมสามารถที่จะพูดภาษาไทยและปฏิบัติตัวอย่างหญิงไทยได้อย่างดีที่สุดในที่สุด ในแต่ละวันทั้งสองจะได้ออกไปเที่ยวกันก็ต่อเมื่อเวลาเย็นถึงค่ำเท่านั้น และสิ่งที่ทำได้ก็คือการนั่งรถเล่นชมเมือง หรือการเดินเล่นตามถนนเส้นต่าง ๆ ที่รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระดำริให้สร้าง²¹

ต่อมาไม่นานเท่าไรนัก ด้วยความรักลูกอย่างเกินที่จะประมาณ ทำให้สิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ คลายความกริ้วโกรธในพระราชหฤทัยลงไปได้มาก หากแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงไม่แสดงที่ท่าทีดีขึ้นแต่อย่างใด นั่นก็ด้วยเหตุผลว่าเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ยังไม่ได้ทรงขอพระราชทานอภัยโทษอย่างจริงจังเลยแม้แต่สักครั้งหนึ่ง และเสมือนพระองค์จะมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะไม่ให้หม่อมคัทรินเข้าเฝ้าและจะไม่ทรงยอมรับหม่อมคัทรินอย่างเป็นทางการเปิดเผย²² แต่ในส่วนของพระราชชนนีนั้น ไม่นานก็คลายกริ้วลงไปได้มาก ทรงขอทอดพระเนตรรูปของหม่อมคัทริน แล้วทรงตรัสว่า “ดูยิ้มสวย น่ารักดี” ประการหนึ่งที่ทำให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงคลายความกริ้วโกรธลงได้ คงเป็นเพราะทรงทอดพระเนตรเห็นแล้วว่าหม่อมคัทรินนั้น

²⁰ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 26.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

²² หม่อมราชวงศ์นคริศา จักรพงษ์ และ ไอลีน ฮันเตอร์, แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม, แปลโดย พันชวัญทิพม่อม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2551), หน้า 91.

ไม่ได้มาอยู่สยามเพื่อหวังเงินทองและทรัพย์สินสมบัติ หากแต่อยู่เพราะรักในพระราชโอรสของพระองค์อย่างจริงจัง ต่อมาพระองค์จึงได้ขอพบกับหม่อมคัทริน ซึ่งในตอนแรกนางกำนัลทั้งหลายพากันนิทนาทว่าคงจะทำตัวเก๋ ๆ กัง ๆ ในเวลาเข้าเฝ้า เพราะไม่รู้ธรรมเนียมอย่างสยาม แต่เมื่อหม่อมคัทรินคลานเข้าและหมอบเข้ามากราบแทบพระบาทของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โดยไม่ขัดเขิน ทั้งยังพูดภาษาไทยได้เป็นอย่างดี จึงทำให้เป็นที่พอพระทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทันทีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา²³

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะยังไม่แสดงที่ทว่าทรงลดความกริ้วโกรธไปได้บ้างแล้ว และไม่ได้ทรงยอมรับหม่อมคัทรินเป็นลูกสะใภ้อย่างเป็นทางการ แต่ที่ทรงมีพระราชดำริถึงอยู่บ่อยครั้งในเวลาที่ทรงสนทนากับเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ เช่น “*ดูที่บ้านเขาชอบถนนใหม่มาก ๆ*” เกิดจากการที่พระองค์ทอดพระเนตรเห็นเวลาที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ และหม่อมคัทรินเดินเล่นกันตามถนนที่ทรงดำริสร้าง ทั้งยังพระราชทานไก่เล็กฮอร์นสีขาวให้หม่อมคัทริน ด้วยทรงทราบมาว่าหม่อมเลี้ยงไก่ชนิดนี้ไว้เป็นเพื่อนแก้เหงาในวังปารุสก์ จึงได้พระราชทานผ่านเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ และดำริว่า “*เอาไปซิเล็ก พอได้ยินว่าที่บ้านเขาชอบ*” การกระทำเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นเป็นนัยยะว่าพระองค์ได้ทรงคลายความกริ้วโกรธและความโสมมในพระราชหฤทัยลงไปมากแล้ว หากแต่ยังคงต้องรักษาธรรมเนียมประเพณีแห่งราชสำนักไว้ไม่ให้เสื่อมเสีย จึงจำเป็นต้องวางพระองค์ดั้งเดิม ไม่ทำทว่ายอมรับอย่างจริงจัง

เหตุการณ์ความตึงเครียดทั้งหมดที่ผ่านมาตลอดระยะเวลาหลังจากที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ กล่าวหาญสมรสกับหญิงต่างชาติอย่างหม่อมคัทรินคลี่คลายหายไปจนแทบจะหมดสิ้น เมื่อหม่อมคัทรินได้ให้กำเนิดโอรสองค์แรกและองค์เดียวของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ คือ **พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์** แต่เนื่องจากเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ได้เคยกราบบังคมทูลต่อพระราชบิดาไว้ว่าให้ลูกเกิดมาเป็นมิสเตอร์ก็ได้ ในตอนต้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงไม่ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งหลานคนนี้เป็นพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้าตามที่ควรจะเป็น²⁴ ส่วนสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงโสมมสนเป็นอย่างมากเพราะเป็นหลานคนแรกของพระองค์ ในข้อนี้พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ได้ทรงเขียนไว้ว่า “*...ย่านั้นพอได้ข่าวว่า มีหลานคนแรกก็ทรงตื่นเต้นและหายกริ้วหมดเลย...*”²⁵ และถึงแม้ว่าในตอนแรกพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงวางเฉย ไม่แสดงทว่าทรงโสมมสน

²³ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, *เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 28.

²⁴ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, *เจ้าชีวิต พงศาวดาร ๙ รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี*, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2555), หน้า 292.

²⁵ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, *เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552), หน้า 30.

ยินดีเพียงใดที่ได้หลาน ซ้ำยังไม่ยอมให้เข้าเฝ้าและไม่แม้แต่จะเสด็จไปเยี่ยม แต่เมื่อเวลาผ่านไปได้ 2 ปี จนพระนัดดา 2 ขวบ พระองค์จึงได้พระราชหฤทัยอ่อนลงและโปรดให้เข้าเฝ้า

หลังจากที่ได้พบกับหลานชายลูกครึ่งหน้าฝรั่งแล้วนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงมีพระราชดำรัสว่า *“ฉันรักและเอ็นดูมาก ความจริงก็เลือดเนื้อของเรา แล้วให้พามาหาอีก มันก็ไม่มีฝรั่งเท่าใดนัก”*²⁶ เป็นกระแสพระราชดำรัสที่ทำให้ตระหนักเข้าไปในหัวใจได้เลยว่า ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ความรักที่มีต่อลูกหลานนั้นยิ่งใหญ่และสำคัญมากกว่าสิ่งอื่นใดในโลกใบนี้ ไม่ว่าจะความผิดที่เกิดขึ้นจะมากมาย และรุนแรงสักแค่ไหน ผู้เป็นพ่อและแม่ก็พร้อมที่จะให้อภัยและพร้อมที่จะรักลูกหลานได้ดังเดิมเสมอไม่เสื่อมคลาย

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เปรียบเสมือนโซ่ทองคล้องใจให้กับพระราชบิดาของพระองค์และทูลกระหม่อมปู่กับสมเด็จพระย่า เพราะเมื่อพระองค์ประสูติออกมา สถานการณ์ต่าง ๆ ก็คลี่คลายจากทางที่ร้ายกลายเป็นทางที่ดี โดยเฉพาะคลายความกริ้วโกรธที่สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีเคยมีอยู่ได้มลายไปจนหมดสิ้น แม้ว่าในท้ายที่สุด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่ได้ทรงยอมรับหม่อมคัทรินอย่างเป็นทางการ แต่เชื่อเหลือเกินว่า ด้วยความน่ารัก ใสซื่อของหม่อมคัทริน ความน่าเอ็นดู ความบริสุทธิ์ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ และความรักที่พระองค์มีให้พระราชโอรสอย่างเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ จนสุดท้าย ได้ทำให้สิ้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ทรงหายกริ้วโกรธและยอมรับในสะใภ้หม่อมผู้นี้ไปแล้วอย่างหมดหัวใจ

สรุป

ความรักที่พระบรมชนกนาถและพระราชชนนีมีต่อพระราชโอรสเป็นความรักที่มีค่าและยิ่งใหญ่เกินกว่าที่จะหาค่าใดมาเทียบเทียมให้เข้าใจได้ ถึงแม้ว่าสิ่งที่เจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ ทรงก่อขึ้นจะเป็นความผิดที่ร้ายแรงอย่างมหาดาล ชนิดที่ว่าไม่สมควรแก่การได้รับพระราชทานอภัย แต่ด้วยความรักของพ่อกับแม่ ทั้งตัวของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ เอง ก็ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ต้องรับผิดชอบอย่างดี มิได้เคยขาดตกบกพร่องในหน้าที่แม้แต่น้อย ก็เป็นเหตุผลในการลดหย่อนความโกรธเคืองในพระราชหฤทัยลงไปได้ในที่สุด

อีกประการหนึ่งที่ทำให้สิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ ทรงคลายพระราชหฤทัยโถมหนักกริ้วโกรธลงไปได้ เป็นเพราะความใสซื่อของหม่อมคัทรินเอง หม่อมอยู่ในพระนครอย่างเจียมเนื้อเจียมตัว ไม่พยายามเป็นที่ยอมรับในราชสำนัก ไม่สร้างเรื่องสร้างราวใด ๆ เพิ่มเติม หม่อมแสดงให้เห็นทุกพระองค์และทุกคนได้ประจักษ์ว่า

²⁶ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต พงศาวดาร ๙ รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2555), หน้า 292.

การที่เธอเดินทางจากบ้านเกิดเมืองนอนมาไกลถึงเพียงนี้ เธอมาด้วยใจที่รักและภักดีต่อเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ อย่างจริงใจ ไม่ได้หวังเงินทองทรัพย์สินสมบัติของสามีแต่อย่างใดเลย เมื่อมาอยู่สยามก็เฝ้าเรียนรู้อะไรในราชสำนักอย่างตั้งใจ ทั้งยังหัดอ่านเขียนเรียนภาษาไทยจนสามารถพูดไทยได้อย่างคล่องแคล่วชัดถ้อยชัดคำ ยิ่งทำให้ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์รักและเอ็นดูเข้าโดยง่าย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสมเด็จพระนางเจ้าฯ ที่ทรงโปรดลูกสะใภ้หนุ่มเข้ามาในทันทีตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้พบกัน

ตัวแปรสุดท้ายที่ทำให้สถานการณ์ความกริ้วโกรธทั้งปวงมลายหายสิ้นไปหมดสิ้น คือการกำเนิดของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ พระโอรสพระองค์เดียวใน สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ หลานย่าคนแรกในสมเด็จพระนางเจ้าฯ สร้างความสุขสันต์โสมนัสให้กับสมเด็จพระย่าเป็นอย่างมาก จนความโกรธความแค้นที่เคยมีต่อเจ้าฟ้าจักรพงษ์ฯ และหม่อมคัทริน หายไปอย่างสิ้นเชิง ไม่หลงเหลืออยู่อีกเลยแม้แต่น้อย แต่ในส่วนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ยังทรงจำเป็นต้องไว้เชิงอยู่บ้าง จึงแสดงทีท่าว่าไม่ทรงยินดีกับการเกิดของหลานคนนี้เท่าใดนัก ทั้งยังไม่โปรดให้เฝ้าฯ เลยเสียอีกด้วย ในส่วนนี้เชื่อเป็นอย่างยิ่งว่า เพราะพระองค์กลัวว่าจะตกหลุมรักและผูกพันนัดดาหน้าฝรั่งเข้าจนยากที่จะถอนพระองค์ จึงเลือกที่จะไม่เจอกันเลยเสียดีกว่า จะได้ไม่ต้องมีเรื่องให้ผูกพันกันทางใจ แต่ท้ายที่สุดแล้ว พระองค์ก็ทรงพ่ายแพ้ต่อพระราชกฤษฎีกาที่มีใจรักต่อลูกหลาน โปรดให้เฝ้าฯ เมื่อพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์พระชันษาได้ 2 ปี หลังจากนั้น กำแพงความโกรธที่เคยแน่นหนา ก็ได้มลายสิ้น เหลือแต่เพียงกำแพงแห่งขัตติยมานะในความเป็นกษัตริย์ ที่จะต้องรักษาราชประเพณีของราชวงศ์ให้ยังคงอยู่ต่อไป ความน่ารัก ไร้เดียงสา และบริสุทธิ์ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์นี้เอง ทำให้ความรู้สึกไม่ดีทุกประการที่ผ่านมามีไฟแห่งความรักเผาไหม้ไปจนหมดดับ เหลือไว้แต่เพียงความรักที่งดงามที่สามารถสัมผัสได้ด้วยหัวใจ

บรรณานุกรม

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก์ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัย

ประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2552.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต พงศาวดาร ๙ รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี. พิมพ์ครั้งที่

7 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2555.

หม่อมราชวงศ์นคริศา จักรพงษ์ และ ไอลีน ฮันเตอร์. แปลโดย พันชวัญ ทิพม่อม. แคทยาและเจ้าฟ้าสยาม.

พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์ บุ๊คส์, 2551.